

UNIVERZITET U BIHAĆU
TEHNIČKI FAKULTET
BIHAĆ

AUTOMATSKO UPRAVLJANJE II

Laboratorijske/Auditorne vježbe

ISTOSMJERNI MOTOR

Osnove/Laplasove transformacije/Prijenosna funkcija
(Vježba 1)

mr. Amel Toroman, dipl. ing.el.
Viši asistent

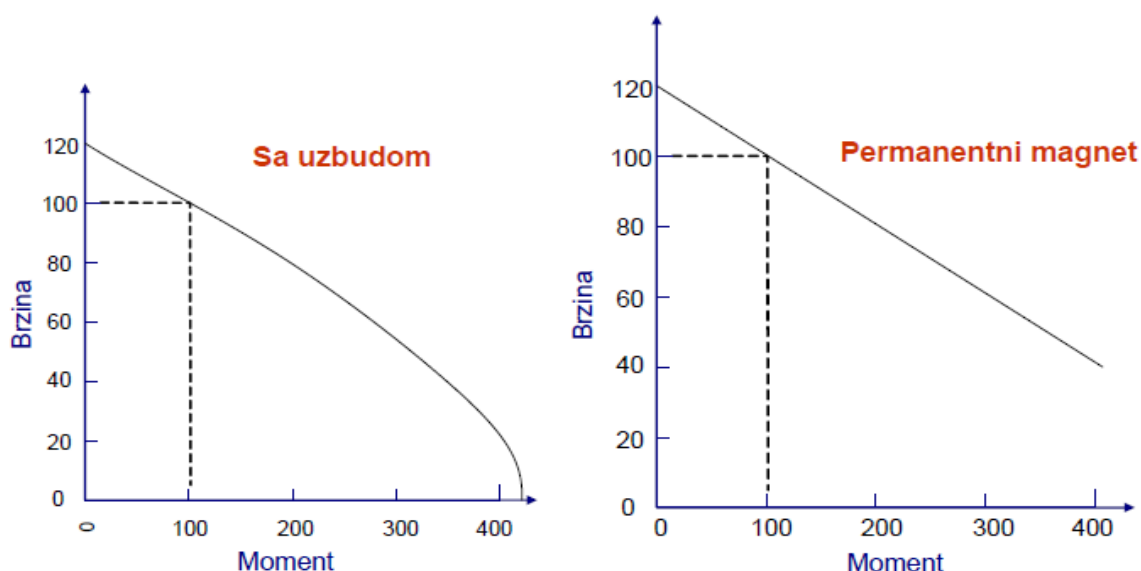
ISTOSMJERNI MOTOR

Istosmjerni motori omogućuju kvalitetnu regulaciju brzine i momenta promjenom napona, odnosno struje motora.

Od motora se traži da troši što je moguće manje energije, da zauzima što manji prostor i ima što manju težinu. Pronalazak snažnih permanentnih magneta omogućio je osjetno poboljšanje navedenih svojstava. To se u prvom redu odnosi na veću linearnost brzinsko momentne karakteristike koja predstavlja ovisnost brzine motora o opteretnom momentu. Kod izvedbi s elektromotorom pri većim vrijednostima opteretnog momenta pojavljuje se njezino znatno zakrivljenje. Kod izvedbi sa permanentnim magnetima linearnost karakteristike ostaje u cijelom području

Momentno-brzinske karakteristike motora:

- DC motor s uzбудnim namotom (elektromotor)
- DC motor s permanentnim magnetom

Slika 1. Momentno-brzinske karakteristike motora

Krug armature može se opisati slijedećom naponskom jednačinom:

$$U_a(t) = R_a i_a(t) + L_a \frac{d i_a(t)}{dt} + e(t) \quad (1)$$

gdje je:

R_a - ukupni otpor armaturnog kruga, [Ω],

L_a - ukupni induktivitet armaturnog kruga, [H],

i_a - vrijednost struje armature, [A],

u_a - vrijednost napona armature, [V],

e - protuelektromotorna sila, [V].

$K_a = 1/R_a$ - koeficijent pojačanja armaturnog kruga, [A/V],

$T_a = L_a/R_a$ - vremenska konstanta armaturnog kruga, [s].

Momentne jednačine istosmjernog motora su:

$$M_m(s) = [sJ_m(s) + B] \omega(s) + M_t(s) \quad i$$

$$M_m(s) = K_t I_a(s)$$

Gdje je:

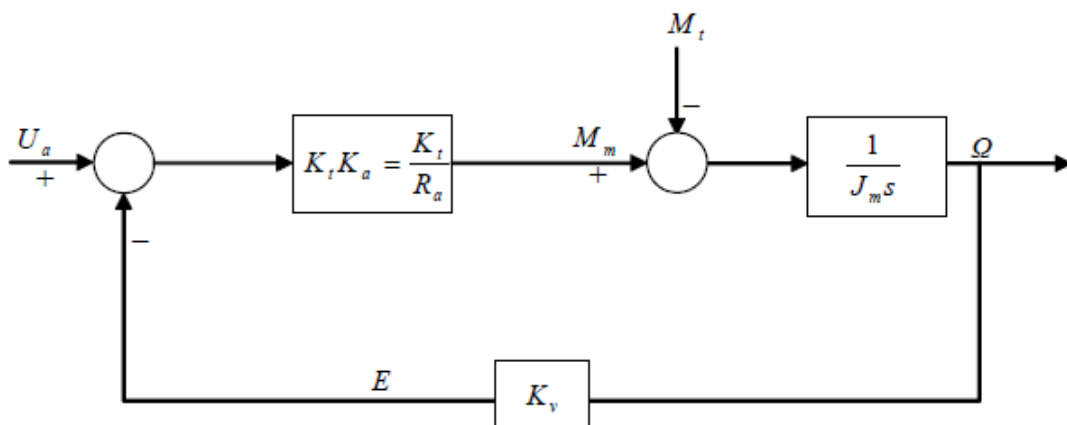
K_t – momentna konstanta motora,

J_m – moment inercije motora, [kg·m²],

$B\omega$ – moment viskoznog trenja, [kg·m·s⁻²].

Matematički model motora

Uz određena zanemarenja, dobiva se pojednostavljena strukturna shema istosmjernog motora prikazana na slijedećoj slici:

Slika 2. Model motora

Primjene istosmjernih motora su velike.

Primjer područja primjene:

- **Medicina:** centrifuge, ortoskopski hirurški alati, respiratori, stomatološki hirurški alati, transportni, pumpni sistemi (npr. ubrizgavanje inzulina).
- **Modeli aviona, automobila, brodova, helikoptera.**
- **Mikroskopi.**
- **CD, DVD i kasetni pogoni.**
- **Umjetno srce.**

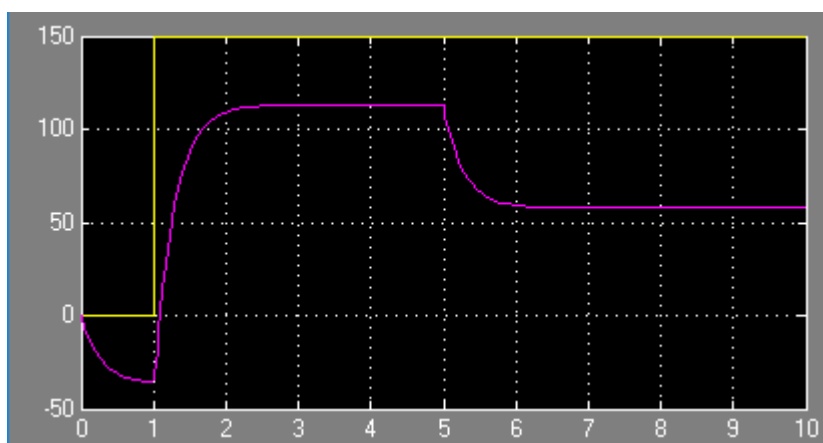
Istosmjerni motori se u praksi u globalu koriste za *regulaciju brzine vrtnje*.

PRIMJER (P1): U Matlab editoru kreirati M-File u kome se postavljaju ulazne vrijednosti parametara i snimaju u poseban File. U Simulinku kreirati simulacijsku šemu i izvršiti simulaciju pri promjenama brzine vrtnje i promjeni momenta tereta.

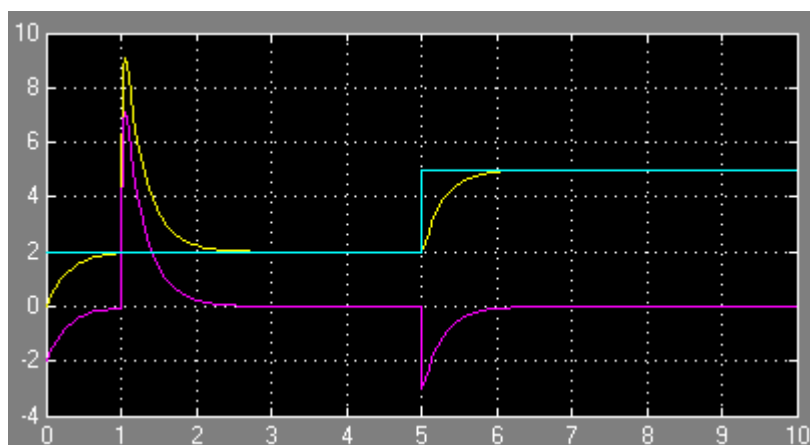
Podaci su: $P_n=0.5$, $N_n=2000$, $U_{an}=220$, $I_{an}=3.4$, $J_u=0.0157$, $R_a=8.77$, $R_p=1.8$, $L_a=0.1584$, $R_d=6.5$, $L_p=0.142$, $R_{au}=R_a+R_p+R_d$, $L_{au}=L_a+L_p$, $K_a=1/R_{au}$, $T_a=L_{au}/R_{au}$, $K=(U_{an}-R_a \cdot I_{an})/(N_n \cdot \pi/30)$.

Glavna shema sadrži ulazne i izlazne parametre objedinjene u SubSystemu, dva Step bloka koji predstavljaju prelaz između dvije razine u unaprijed definiranom vremenu, te Scope blokove koji omogućavaju pregled izlaznih signala.

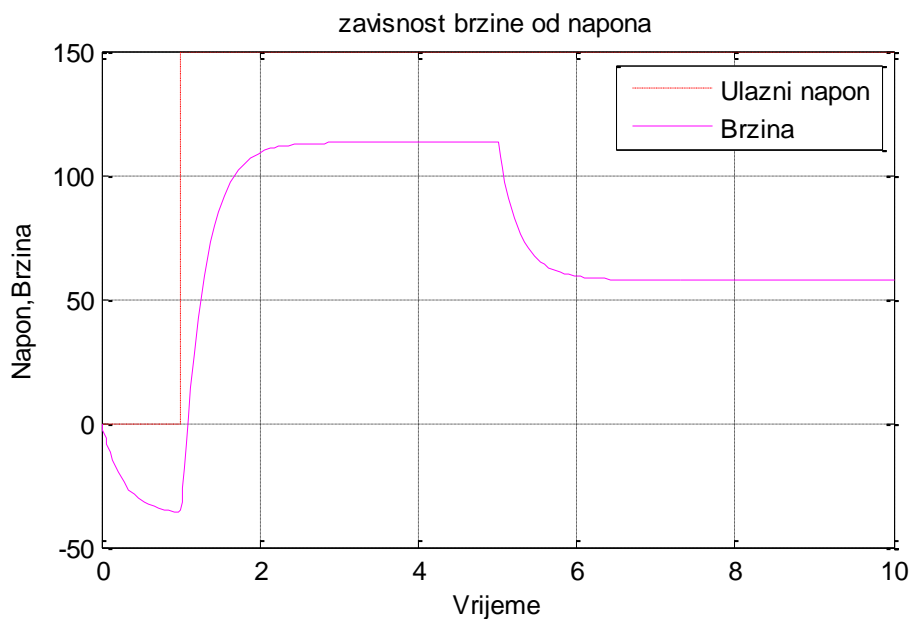
Izgled izlaznih signala:

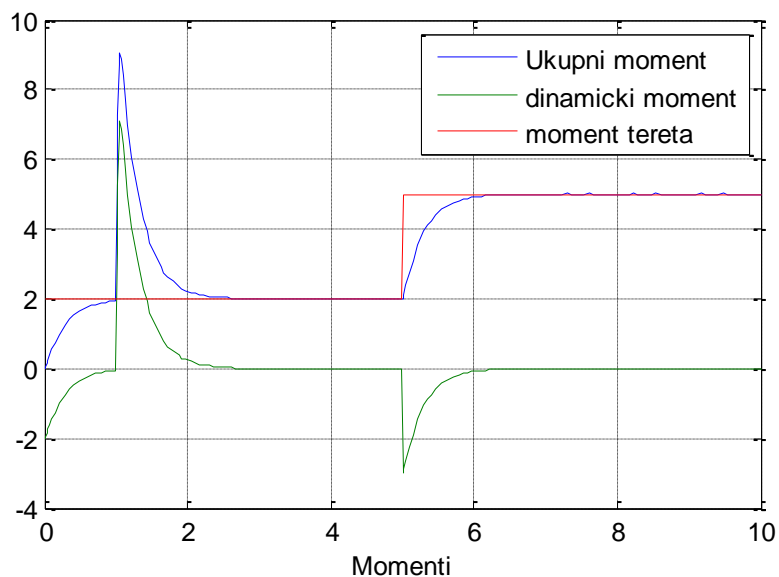
Slika 3. Signal koji predstavlja napon

Slika 4. Signal koji predstavlja momente

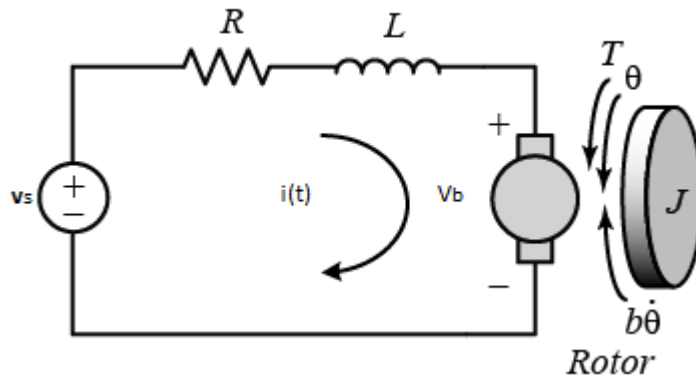

Slika 5. Graf izlaznog napona sa pomoćnom legendom

Slika 106 Graf koji prikazuje promjenu momenata tereta sa pomoćnom legendom

Da bi istosmjerni motor u Simulinku bio predstavljen potrebne su jednačine ulaznog kruga te struja koja protiče kroz kolo. Na sljedećoj slici (Slika 7) prikazana je zamjenska shema električnog motora bez opterećenja.

Slika 7. Zamjenska šema istosmjernog motora

Na Slici 11 je prikazan ulazni napon V_s , otpor i zavojnicu te pad napona na istosmjernom motoru. Kroz daljnu analizu bit će prikazan utjecaj brzine okretanja motora u ovisnosti od ulaznog napona tačnije struje kroz kolo.

Zatvaranje konture kola sa Slike 7 dobiva se relacija za ulazni napon koja iznosi

$$V_s = R * i(t) + L * di(t) / dt + V_b \quad (2)$$

Pad napona na motoru iznosi:

$$V_b = K_b * \omega(t) ; \quad (3)$$

(K_b - predstavlja konstantu motora koja je definisana od proizvođača)

Dodatno, potrebne su i relacije za moment okretanja motora koje se mogu predstaviti formulama:

$$T = K_t * i(t) ; \quad (4)$$

(K_t - konstanta momenta)

$$T = I_L * \omega'(t) ; \quad (5)$$

(I_L – moment inercije)

Rješavanjem ovih relacija tačnije uvrštavanjem (3) u (2) i izjednačavanjem (4) i (5) dobivene su sljedeće relacije

$$V_s = R * i(t) + L * di(t) / dt + K_b * \omega(t) ; \quad (6)$$

$$K_t * i(t) = I_L * \omega' ; \quad (7)$$

$$\omega'(t) = d \omega(t) / dt$$

Iz jednačine (6) biti će izvučena struja, a iz (7) brzinu okretanja (ω) iz čega slijedi:

$$di(t)/dt = 1/L * [V_s - R*i(t) - K_b * \omega(t)] ; \quad (6.1)$$

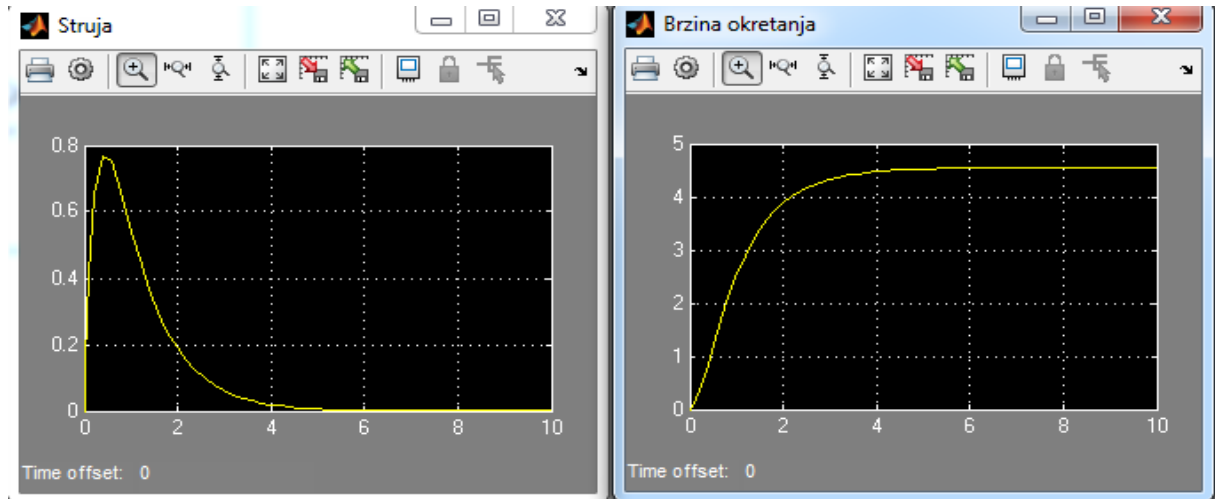
$$d\omega(t) / dt = (K_t * i(t)) / I_L ; \quad (7.1)$$

Na osnovu ove dvije diferencijalne jednačine nastaje Simulink model motora. **(P2)**

Ako budu zadate vrijednosti za konstante :

$$\begin{aligned} K_t &= 0.02 \text{ Nm/A} ; & K_b &= 0.22 \text{ V/rad/s} ; \\ R &= 1 \Omega ; & L &= 0.2 \text{ H} & I_L &= 0.005 \text{ kgm}^2 ; \end{aligned}$$

Na slikama je prikazana struja kroz kolo te brzina okretanja (obrtanja) motora kada motor nije pod opterećenjem. Uzimaju se idealni uslovi koji se ne primjenjuju u praksi.

Slika 8. Simulink model bez opterećenja

Ovo su idealni uslovi za rad motora i u praksi je ovaj slučaj nerealan jer kada struja u kolu dosegne vrijednost nule motor gubi napajanje te bi se i brzina okretanja smanjivala te bi također dosegla vrijednost nule za određeni period. Taj period ovisi od otpora koji se stvara između statora i rotora.